

Του Κώστα Δουζίνα

Ποια είναι η σχέση αντίστασης και βίας; Πρέπει να καταδικάσουμε την βία, κάθε βία, απ' οπουδήποτε προέρχεται; Έχει το κράτος το νόμιμο μονοπώλιο βίας; Και αν το μονοπώλιο είναι νόμιμο είναι και νομιμοποιημένο, υπάρχει και ασκείται ηθικά; Πλησιάζουμε στο τέλος της σειράς άρθρων για την αντίσταση. Μιλήσαμε για το πλήθος και την αντίθεση του στην κυριαρχία του κράτους, το Black Lives Matter, την αποκαθήλωση των αγαλμάτων δουλοκτητών και αποικιοκρατών, την πολιτική ανυπακοή (civil disobedience), την δημοκρατική ανυπακοή, την απεργία πείνας, τον νόμο για τις διαδηλώσεις της κυβέρνησης, το ριζοσπαστικό υποκείμενο. Από το 2008 και μετά, η ανθρωπότητα έχει μπει σε μιά νέα εποχή αντιστάσεων, την πρώτη μετά την δεκαετία των '60, τα γεγονότα του Μάη και το Πολυτεχνείο. Δεν ξέρουμε που θα ξεσπάσει το επόμενο κύμα διαμαρτυρίας, αντίστασης, η επόμενη λαϊκή εξέγερση. Αλλά ξέρουμε ότι θα γίνει.

Ποιά είναι η σχέση αντίστασης και βίας; Πρέπει να καταδικάσουμε την βία, κάθε βία, απ' οπουδήποτε προέρχεται; Έχει το κράτος το νόμιμο μονοπώλιο βίας; Και αν το μονοπώλιο είναι νόμιμο είναι και νομιμοποιημένο, υπάρχει και ασκείται ηθικά; Σήμερα εξετάζουμε την σχέση μεταξύ νόμου και βίας.

Θέση 7. Η σχέση βίας και νόμου είναι συνεχής και εσωτερική. Η βία μπαίνει στην υπηρεσία του νόμου και παράγει νόμο, ενώ ο νόμος χρησιμοποιεί και γεννά τη βία.

Βία που παράγει νόμο.

Σύμφωνα με τον Βάλτερ Μπένγιαμιν, η βία παράγει και συντηρεί το νόμο. Πρώτα τη βία που παράγει νόμους. Τα περισσότερα σύγχρονα συντάγματα υιοθετήθηκαν μετά από επανάσταση, απόσχιση, νίκη ή ήττα σε πολεμο ή αποικιοκρατική κατάκτηση. Η επαναστατική βία καταργεί το νόμο και το σύνταγμα του «διεφθαρμένου» και «ανήθικου» συστήματος εναντίον του οποίου εξεγείρεται προκειμένου να ιδρύσει ένα νέο κράτος, ένα καλύτερο σύνταγμα, έναν δίκαιο νόμο. Τη στιγμή που ασκείται, η επαναστατική βία αποδοκιμάζεται ως παράνομη, εγκληματική, διαβολική. Ωστόσο, όταν νικήσει, νομιμοποιείται αναδρομικά. Οι τρομοκράτες γίνονται οι ήρωες της απελευθέρωσης.

Αυτή η ιδρυτική βία αναπαρίσταται στους φαντασμαγορικούς εορτασμούς της ίδρυσης του κράτους, στις τελετές μνήμης των προγόνων, στις λειτουργίες ανάμνησης του έθνους. Αλλά η καταστατική δύναμη της βίας, αυτή που άλλαξε την ιστορία και δημιούργησε τον νέο νόμο, εξορκίζεται επιτήδεια, λησμονείται, καταπιέζεται μέσω της επιβολής του νέου συντάγματος ή νόμου και της ερμηνείας του. Η βία περιορίζεται σε συμβολικές αναφορές αποτυπωμένες σε πανηγυρικούς λόγους και πραγματείες συνταγματικής ιστορίας.

Η Γαλλική Επανάσταση, που γιορτάσαμε προχτές, νομιμοποιήθηκε αναδρομικά με τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη, «μια πολεμική πράξη εναντίον τυράννων», που περιλαμβάνει μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων το δικαίωμα της αντίστασης στην τυραννία. Έτσι η παράνομη εξέγερση στο Παρίσι και η βία της εθνοφυλακής, τόσο σημαντικές για την Επανάσταση και τον απελευθερωτικό πόλεμο, γίνονται δικαίωμα, το πιο ριζοσπαστικό δικαίωμα της νεωτερικότητας. Η Αμερικανική Επανάσταση νομιμοποιήθηκε με τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων, η οποία επισφραγίζει στη Δεύτερη

Τροπολογία το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα του λαού να δημιουργεί εθνοφυλακές και «να έχει και να φέρει όπλα». Αλλά και τα ελληνικά συντάγματα ακολούθησαν συνήθως αγώνες για την απελευθέρωση από προϋπάρχουσα κατοχή ή δικτατορία.

Αλλά οι επιτυχημένοι επαναστάτες ξέρουν την σημασία του δικαιώματος στην αντίσταση. Αυτό τους βοήθησε να νικήσουν. Μόλις πάρουν την εξουσία φροντίζουν να το καταργήσουν. Το 1793 το δικαίωμα αντίστασης περιορίστηκε στη Γαλλική Διακήρυξη και το 1795 εξαφανίστηκε. Στις ΗΠΑ το δικαίωμα οπλοφορίας που συνδέεται με το απόλυτο δικαίωμα της ιδιοκτησίας φέρει τα ίχνη μιας εμπόλεμης κατάστασης τρεις αιώνες μετά την επανάσταση. Ομοίως, η θανατική ποινή αναπαράγει την ιδρυτική βία του πολέμου με κάθε εκτέλεση, που αντιπροσωπεύει τις νόμιμες εκείνες διαδικασίες της σκοτεινής και εξουσιαστικής πλευράς της νομικής κανονικότητας.

Η συστατική βία παραμένει ως φάντασμα και επιστρέφει τακτικά. Οι επανεμφάνισεις της τραυματικής γένεσης του νέου ερμηνεύονται ως απαιτήσεις της νομιμότητας και η αρχική βία παραδίδεται στη λήθη. Πράγματι, μια από τις πιο σημαντικές στρατηγικές σ' αυτή τη πολιτική της λήθης είναι η διαμόρφωση μιας κυρίαρχης ερμηνείας του νόμου. Μόλις οι νικηφόρες επαναστάσεις ή κατακτήσεις δημιουργήσουν τα ερμηνευτικά πρότυπα που θα δώσουν νόημα, αναγκαιότητα και κυρίως νομιμοποίηση στη βία που ασκήθηκε, τότε, στο πλαίσιο της αυτονομιμοποίησης, το βίαιο πρότυπο εγκαταλείπεται. Αλλά είτε ως κρατική βία είτε ως αντίσταση και βία του λαού, η καταστατική βία επιστρέφει. Ακόμα και στα ορθά

δομημένα και δημοκρατικά νομικά συστήματα, η λαϊκή αντίσταση αψηφά νόμους και μεταλλάσσει πολιτικές και κυβερνήσεις με τρόπους απρόβλεπτους και ανεπιθύμητους για την εξουσία.

Ο νόμος προβλέπει το περιορισμένο δικαίωμα της διαμαρτυρίας και της απεργίας και, απ' αυτή την άποψη, αναγνωρίζει απρόθυμα όσο και έντρομα ότι η λαϊκή αντίσταση δεν μπορεί να διαγραφεί από την ιστορία.

Οι διαδηλώσεις και η πολιτική ανυπακοή παραβιάζουν δευτερεύοντες νόμους προστασίας της δημόσιας τάξης για να αναδείξουν τις μεγάλες αδικίες της εξουσίας. Όσο οι διαδηλωτές απαιτούν κάποια μεταρρύθμιση ή παραχώρηση, το κράτος μπορεί να τους ανέχεται ή και να έρχεται σε κάποιο συμβιβασμό μαζί τους. Αυτό που φοβάται η εξουσία είναι, κατά τον Μπένγιαμιν, η «θεμελιώδης, η ιδρυτική βία, που μπορεί δηλαδή να δικαιώσει ή να μετασχηματίσει τις νομικές σχέσεις και να παρουσιαστεί έτσι ότι έχει το δικαίωμα να νομοθετήσει». Η ανασφάλεια του νόμου εκδηλώνεται όταν οι ριζοσπαστικές διαμαρτυρίες και οι απέλπιδες προσπάθειες για μεταρρύθμιση ταράσσουν συθέμελα την εξουσία του κράτους. Τότε η εξουσία απαντά με καταστολή και ιδεολογικούς εκβιασμούς παρουσιάζοντας την αντίσταση ως ηθική έκπτωση και εθνική προδοσία. Οι διαδηλωτές του Black Lives Matter χαρακτηρίζονταν “τραμπούκοι” και “εγκληματίες”, οι απεργοί χοι στη Βρετανία αποκαλούνταν «εσωτερικός εχθρός», οι διαδηλωτές της Ανατολικής Ευρώπης “πράκτορες της CIA” και οι Έλληνες κατηγορούνται για «τυφλή βία». Αλλά κάθε οργανωμένη δύναμη συναντά και συγκρούεται με μια αντιδύναμη, κάθε δράση φέρνει αντιδραση, κάθε σταθερή σχέση εμπεριέχει δυνάμεις που προσπαθούν να την αποσυναρμολογήσουν. Η αντίσταση και η ανυπακοή δεν είναι «ατυχήματα» εξωτερικά ως προς το νόμο ούτε κοινωνιολογικά απρόοπτα, αλλά αναπόφευκτες αντιδράσεις στην δράση της εξουσίας.

Βία που συντηρεί το νόμο

«Κάθε νομική σύμβαση δομείται με τη βία», λέει ο Ζακ Ντεριντά, και ο νομικός Ρόμπερτ Κόβερ συμπληρώνει: «Η νομική ερμηνεία δίνεται στο πεδίο του πόνου και του θανάτου». Η πολύπλοκη σχέση του νόμου, της δύναμης και της βίας διεισδύει σ' όλα τα επίπεδα των νομικών διαδικασιών. Δεν υπάρχει κανένας νόμος, αν δεν μπορεί να επιβληθεί, αν δεν υπάρχει αστυνομία, στρατός και φυλακές να τιμωρήσουν και να αποτρέψουν πιθανές παραβιάσεις. Απ' αυτή την άποψη, η δύναμη και η επιβολή αποτελούν μέρος της έννοιας της νομιμότητας. Η βία εγγυάται την επιβολή και διατήρηση του νόμου.

Η κυρίαρχη και κοινότοπη άποψη για τη βία υιοθετεί τον ποινικό ορισμό της. Η βία προϋποθέτει ένα υποκείμενο (το δράστη), μια πράξη (το βίαιο έγκλημα) κι ένα θύμα (πρόσωπο, αντικείμενο ή περιουσία). Το δίκαιο δημιούργησε αυτό τον ορισμό γιατί του επιτρέπει να αποδίδει κατηγορίες, να εξετάζει προθέσεις και αποτελέσματα, να κρίνει αιτιακές σχέσεις και να επιβάλλει ποινές. Αλλά η πιο καταστροφική, η πιο βίαια βία είναι δομική.

Οδηγεί στις ανισότητες που σκοτώνουν, στην ανεργία που καταδικάζει στην κατάθλιψη και το περιθώριο, στην φτώχεια που καταστρέφει ζωές, στην αδικία που διαλύει την κοινωνική συνοχή. Η δομική βία σπάνια έχει ένα συγκεκριμένο υποκείμενο δράστη· είναι συνέπεια πολλών άμεσων και περισσότερων έμμεσων παραγόντων. Η καταδίκη της «υποκειμενικής» βίας είναι υποκριτική όταν δεν καταδικάζεται και η συστημική ή «αντικειμενική» βία. Για να παραφράσουμε τον Ανατόλ Φράνς, το δίκαιο τιμωρεί εξίσου την άπορη μητέρα που κλέβει ένα καρβέλι για τα παιδιά της που πεινούν και τον εύπορο που το κάνει για την απόλαυση του κινδύνου. Αλλά αυτό δεν είναι τίποτα όταν συγκρίνουμε την ποινή ενός παιδιού που πέταξε μια μολότοφ με την πλήρη ατιμωρησία του χρηματοπιστωτικού συστήματος που τα τελευταία χρόνια έχει καταδικάσει εκατομμύρια ανθρώπους σ' όλο τον κόσμο στην απώλεια της δουλειάς, του σπιτιού και, με την πανδημία, της ίδιας της ζωής τους.

Ας παραθέσουμε λοιπόν μερικές θέσεις για τη σχέση εξουσίας, βίας και νόμου:

Θέση 1: Η αντίθεση μεταξύ βίας και νόμου είναι περισσότερο φαινομενική παρά πραγματική. Θα πρέπει να αντικατασταθεί από τη μελέτη του αμαλγάματος βίας και νόμου: η βία τίθεται στην υπηρεσία του νόμου και παράγει νόμο, ενώ ο νόμος χρησιμοποιεί και γεννά τη βία.

Θέση 2: Η κρατική βία προστατεύει τα κυρίαρχα συμφέροντα και τη θεμελιωμένη ισορροπία της εξουσίας, αλλά πάντα ασκείται στο όνομα αξιών, όπως ο Θεός, το Έθνος, ο Νόμος, ο Λαός ή η Ανθρωπότητα. Η βία της δομικής

κυριαρχίας εμφανίζεται πάντα να υπηρετεί ιδανικούς σκοπούς. Αυτή είναι η πιο σημαντική ιδεολογική διαδικασία.

Θέση 3: Κάθε εξουσία οδηγεί στην αντιεξουσία, κάθε βία στην αντιβία, όλα τα συστήματα

κυριαρχίας γεννούν μικρές και μεγάλες αντι-κυριαρχίες. Κάθε οργανωμένη εξουσία οδηγεί, σχεδόν μηχανικά και αναπόφευκτα, σε αντίσταση. Κράτος, κόμμα, ομάδα, ιδεολογία, μόλις σταθεροποιηθούν, οδηγούν σε αποσταθεροποιητικές δράσεις. Είναι ένας «φυσικός» νόμος που ισχύει εξίσου για κατεστημένους και ριζοσπάστες, πλειοψηφίες και μειοψηφίες, κυβερνήσεις και επαναστάτες.

Θέση 4: Τα συστήματα κυριαρχίας υποστηρίζονται από μια δομική οργάνωση της βίας, η οποία εξαναγκάζει, τιμωρεί ποινικά και εξοντώνει εκείνους που αντιστέκονται ή υπερβαίνουν τους όρους τους.

Πηγή: tvxs.gr